

Landskap: Småland Upptecknat av: Jan-Öjvind Swahn
 Härad: _____ Adress: _____
~~Staden~~ Växjö stad Berättat av: f. poliskonst. G. W. Carlsson
 Uppteckningsår: 1944 Född år 1877 i Växjö

Telefon, telegraf	1	Pottetorpa Here och de lata oxar-	
Stövlarna på telegraftrådarna	1	na	42
Reumatism och elektricitet	2	Pottetorpa Here lyfter ladan	42
Gator, renhållning	3	Brännvinsgranar och supställen	43
Kreatur i staden	3	Forkörningar	44
Belysning på gatorna	4	Torg och oxmöten	45
Bad, badhus, kallbad	7	Var och hur olika varor såldes	46
Brandväsen	9	Gärdfarihandlare och knallar	48
Nattvakter	12	En ramsa om en del borgare	
Eldsvådor	16	"Det låg en lort..."	50
Dricksvatten	17		
Renhållning	18		
Polisväsen	20		
Finkan	21		
Luffare och luder	22		
Avrättningsplats och bödel	23		
Polisen och banvakten Johan Peter-			
sons sorgliga levnadsöde	25		
Landsvägar, foror	27		
Färjkarl, broar, kanaler, båtleder	28		
CWJ	30		
Gästgiveri och skjutsning	31		
Marknader kring Växjö	36		
Ett par originella skinnhandlare	37		
Försäljning av lantprodukter på			
torget och till uppköpare	38		
Böndernas affärer i stan	40		
Pottetorpa Here och tunnan	41		
Pottetorpa Here och slagsmålet	41		

ACC. N:R M. 9766: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Telefon, telegraf.

Telefon infördes 1883, och den förste abonnenten var firman Igustl och den var affärsallierad med Isak Jonsson, och köpte upp lantmannaprodukter på Kungsgatan, där nu Anderssons Pappershandel är. Det första året tillkom där 20 abonnenter ytterligare. De första telefonisterna var Sigrid Ahlgren och fröken Hansen, vars fader ägde Växjö mekaniska verkstad. Hon blev sedermera gift Dahl, med en länsman. Det var då ännu ej rikstelefon, och det var det Bellska systemet som användes. Rikstelefonanslutning tillkom år 1887. Så var det en bonde som hade en son i Stockholm, och så skrev sonen hem och bad att fadern kvickt skulle skicka honom ett par stövlar. Gubben hade så hört talas om den underbara telegrafan och dess otroliga förmåga, så han beställde ett par stövlar och när han väl hade fått dem så hängde han upp dem på en telegraftråd, och så kom det en gammal lodis som kanske inte hade så sjangtila skor, och såg de fina stöv-

ACC. N:R M. 9766:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

larna, och kanske han anade samnahanget också. I varje fall tog han ner de fina skorna och hängde i stället upp sina egna trasiga där, och när bonden följande dag observerade att telegraferna icke blott hade sänt till sonen de nya stövlarna utan även returnerat till fadern de gamla utslitna skorna, så blev han stormförtjust och mycket tacksam.

Telegrafstationen låg först på N.Järnväggsgatan 6, och telefonstationen över polisen, och där är den ännu. Folk tyckte det hela var mycket märkligt och kunde inte begripa hur det hängde ihop med att det kunde komma ljud igenom en så tunn tråd. Reumatikerna i staden och dess omnejd var mycket ofta oppe på de olika stationerna för att få stötar. De hade batteri-ström då, och så lät de de sjuka ta i ett par elektroder och så släppte de strömmen, och de höll så gott de kunde och kände sig förmodligen både tacksamma och uppfriskade när det var över med behandlingen.

ACC. N:R M. 9766:3.

Gator och renhållning. På i stan.

Gatorna var förr stensatta med stora fällstenar, och trottoarer kom först till 1875. Rännsten fanns förut, men de flödde alltid över. Det dräneringssystemet som nu finnes kom till 1875-1880. Det växte gärna ogräs mellan stenarna och det lejde de en hopar skolpojkar till att dra upp ibland. I senare tider hade de fattiggubbar som gjorde lättare renhållningsarbeten och vedsågning och sådant, det var fram på nittonhundratalets början. Körbanan plogade stan upp vintertid, och resten fick så husägarna göra. De som hade kretter i staden arrenderade oftast jord utanför och dit körde de då spillningen. När kreaturen skulle på mulbete i stadens skogar, var det en vaktkarl, som skulle ta emot fäet, och sen lämna dem åter vid grinden. Men så kom det en tid att stan inte lejde ut mer. Min far hade hand om det där en tid.

Stan har själv haft hand om renhållningen på torget, och det har parkvakterna fått sköta om. Bönderna hämtade spillning och latrin och sopor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9766:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Man angav alltid sin adress med gatunummer och gata, men myndigheterna har alltid gått efter kvatersnummer och -namn.

Kyrkparken eller Linnéparken är gammal, och är i varje fall äldre än att jag kan minnas dess tillkomst. Jag skulle nog tro att den är från adertonhundratalets början. Den vårdades förr liksom nu av en stadsträdgårdsmästare, åtminstone sedan 1860-talet, förut av länsträdgårdsmästare.

Belysningen bestod före 1887 av gasoljelampor, som tändes av pojkar ~~p~~ med stegar, och dessa hade med sig små lampor som brann och de hängdes runt mynningen av gatlyktan och efter ett par sekunder kom där då ut gas, som antändes av en brinnande liten krok. 1887 kom det glödlampor, ett tag var det förresten båglampor. Gaslyktan hade ett tjugo centimeter brett, sju centimeter högt oljehus, och i dess mitt var ett rör, och på det var där ett tjugotal hål, och dit sögs oljan upp och förgasades som i ett primuskök, men utan något tryck, som det är sådana. Höljet

ACC. N:R M. 9766:5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

var en sexkantig lykta, ungefär alnshög. Stolparna var ungefär tre meter höga, trästolpar, släta, huggna sexkantiga och mörkgröna. Släckningen skedde med en liten huv. Man måste kliva upp på en stege vid tändning och släckning. Pojkarna fick var sitt distrikt, med cirka trettio stolpar i, och det var väl en 15-16 sådana distrikt i stan, och det var en plåtslagare Strömberg som hade hand om det hela och dit gick pojkarna efter tändningen vid mörkrets inbrott och la sej, och så blev det för Strömberg bara att väcka dem klockan elva på natten. Stegarna var märkta med plåtremsor och numrerade från ett till femton. Var och en av pojkarna hade alltså sin egen stege. De fick tjugo öre om dagen för sitt arbete. Under tiden maj - september tändes lyktorna överhuvud taget inte alls. Efter klockan elva på kvällen fick var och en hålla sig med en egen lykta. Den förste augusti 1887 tändes det elektriska ljuset, och det var då så att Växjö var en av de första städerna i Sverige som hade skaffat sig sådana modernteter. Lämpliga fyrkantiga

ACC. N:R M. 9766:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lyktor, att använda som nattlyktor, såldes dessförinnan i affärerna, och de var inrättade antingen så att de kunde drivas med en liten fotogenlampa, eller också bara med litenhållare för ett/stearinljus i botten.

ACC. N:R M. 9766:7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bad.

Det fanns inga badkar i hemmen. Man brukade emellertid ordna det så att man kunde bada i en balja i tvätthuset eller i köket. På adertonhundrasjuttioåtalet fick vi ett ganska bra varmbadhus, och dit gick man ur alla samhällsklasser. I det badhuset fanns det fyra badkar för män och tre avsedda för kvinnor. Det hade förresten telefonnumret tio, vilket ju tyder på att det var en av de allra första abonnenterna. Det var där olika dagar bestämda för män och kvinnor. Fyra dagar var männens, två kvinnornas. Det hela förestods av en direkt^{tion}~~ör~~, vald av staden, och bestående av tre personer, men det är numera ett bostadshus. Där fanns emellertid även en liten bassäng, där man hade litet plaskrum. Bad i det fria ägde rum vid lasarettssudden i ett kallbadhus på pålar som stod där ut i sjön, och revs 1884. Vattnet ansåfs vara ohälsosamt. Så var det dora kallbadshus i Evedal. Till Räppe gick det särskilda badtåg, och det var så ordnat att det gick ett tåg halv ett och sen ick det ett vid två, och så gick det

ACC. N:R M. 9766:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Brandväsen.

Brandkåren bestod egentligen av alla som var över aderton år gamla. Varje år gjorde man upp en brandrulla och där var utsatt vars och ens uppgifter i händelse av eldsvåda, samt befäl som skulle leda det hela. Handsprutorna var i början så stora att det behövdes en trettio eller förtio man för att driva dem, och sedermera fick man fem stora handsprutor, som stod dels i ett spruthus vid hörnet av Skolgatan och ö.Folkskolans tomt, nr fyra, där var två stycken sprutor, och så i ett spruthus, som kallad s för det västra och som låg i huset Storgatan 26, där nu brandstationen är. 1874 införskaffade man en Ljusne brandspruta som drevs med ånga, och den stod där nu elverket är, och det är förresten ursprungligen samma hus, fastän det nu är ombyggt. Vid sekelskiftet skaffade man en till ångspruta. Den gamla kunde leverera 850 liter vatten i minuten. Slingarna hade de upplagda i ett torn, där de låg i spiraler som trapporna i Runde Taarn.

ACC. N:R M. 9766:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Där låg de och torkade, men sedan rullades de upp på rullar och transporterades i slangkärror, med två höga hjul och en verktygslåda, och dessa slangrullar kunde väl ta en eller ett par hundra meter slang. Det fanns flera sådana och de kunde sedan kopplas ihop. De stod magasinerade där sprutorna var. Det hela drogs av hästar, och det fanns en hel del sådana i stan. Snuslundgren, vars hustru hade Sveriges äslta tobaksaffär, där det bara såldes tobak och snus, hade sex hästar, åkare Blomgren 12, bagare Pettersson åtta. De hade skjusstation också. De skulle vid anfordran tillhandahålla hästar: två till den stora och en till den lilla sprutan. Slangkärrorna drog man för hand. Fruntimren skulle också vara med. Där stod till exempel uppförda som vattenbärare: landssekreterarens pigor. o.s.v. Andra var sprutchef, vice sprutchef, sprutlangare, förste och andre strålförare osv vid varje spruta. Så var där den stora rivnings- och bärgningsavdelningen, som skulle riva till brandgator. Dit hörde seminaristerna. Vidare utsågs det en särskild brandchef, den förste tror

ACC. N:R M. 9766: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

jag var konsul Petri, nej förresten, tidigare var det härads-
hövding Wahlbom på Ulriksberg. Han skulle då leda hela slääk-
ningsarbetet. Sedermera blev det emellertid alltid militärer
som utsågs till dennapost.

I varje hus skulle det finnas stegvagnar, yxor, spadar, svabbar,
ett par hinkar med fastighetens namn målat på. En vattentunna
skulle där stå på varje gård, och den skulle stå bredvid dynge-
kistan, och på vintern fick det inte frysa i den. Brandchefen
hade en särskild mössa. Varje spruta hade ett standar, en fana
av plåt med nummer på, som en standarförare höll upp på en
lång stång. Så kunde folk se var de skulle samlas. De bar vatten
i ämbar, det fanns femtio såadan vid varje spruta, gjorda av
trä och med hampgods till handtag, och så tog man förstås
till spannarna i husen.

Sprutmösntning hölls på våren och den annonserades i tidningar
na, och då hade de brandövning, la ut slangar, pumpade med spru-
tor.

Nattvakter.

De hade nattvakter, nattpoliser, ursprungligen bara brandvakter, viken syssla emellertid sedermera förenades med nattväktartjänsten, och de gick och ropade ut timmarna. De särskilda nattvakterna var fyra stycken och hörde inte upp förrän 1901. De hade kontrollur, där varje nattvakt hade sitt. De bestod inuti av ett stort hjul som var lagt utanpå tavlan, och så fanns det bara en timvisare. Hjulets periferi var centimeterbred, och på den lades en pappersremsa, som var indelad i dygnets timmar och där var streck mellan timmarna med tio minuters mellanrum. I ett nattväktaredistrikt fanns där så tre ställen små skåp på lykstolparna, och i dem fanns nycklar, som var så beskaffade, att deras ax var placerat på olika avstånd från nyckelns ända, så att när nyckeln stacks in i det därför avsedda nyckelhålet och vred runt en gång, så verkade axet på en fjäder, som låg omedelbart ovanpå det graderade bandet, och i änden hade en

ACC. N:R M. 9766:/3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

spets, vinkelbätt mot fjädern, så att när nyckeln vreds om, tryckte spetsen ett litet hål i remsan. Distriktet skulle avpatrulleras på en halvtimmer, och det blev alltså på det viset ett streck var tionde minut. Folket var ute på pass två timmar och satt så inne en timme, och på morgonen skulle klockan sex klockorna lämnas in, och befälhavaren för nattbevakningen, nattvaktsskorpralen, som alltid satt inomhus, skulle öppna klockorna och bakpå de däri befintliga remsorna, som han tog ut, skriva vederbörande nattvakts namn. De bar klockorna i ett klockfordral på magen, och det var en sex eller sju centimeter i diameter och ungefär fyra centimeter tjockt. Dessa vakter tjänsgjorde från klockan tio på kvällen till klockan sex på morgonen och hade ett civilt yrke vid sidan av denna sin syssla. De fick trettiofem kronor i månaden, hade frinatt var fjärde natt, och de var åtta stycken, varav varje natt sex stycken tjänstgjorde. De hade med sig en liten lur, ungefär två decimeter lång, som bara hade en enda ton. I den blåste de när de upptäckte en elds-

ACC. N:R M. 9766:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

våda eller ville tilkalla en kamrat eller skulle väcka någon. Tidigare var de utryctade med en horsaskärra, som de svängde så att det smattrade så förtvivlat som om dethade varit en kulspruta. I älsta tider ropade de ut tiden och vid högtider lade de då till en sats extra. De väckte i min tid på ett par bagierier klockan halv tolv på natten, det var i Petterssons bageri till exempel, där det var en klocksträng till att dra i i porten, och tidigare väckte de hos Ahlberg. Den väckningen var nog gratis, men Pettersson skickade alltid upp en stor påse med pepparkakor till polikontoret vid jul. Vid storm skulle polisen förbjuda eld i tvätthus. På somliga tomter fanns det nämligen brygghus, och där fick ej då vara eld, och även jag har under min tjänstgöringstid fått säga till om den saken, för gnistorna rök ibland vådligt kring spåntaken i närheten. Elden skulle förr vara släckt klockan elva på kvällen, och man ~~fx~~ fick ej gå med bart brinnande lyse utan det måste vara i en lykta, på vindar, i garderober och uthus. Brand-

ACC. N:R M. 9766:15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

murar skulle finnas i varje hus mot granntomten, om där ej var fyra och en halv meters friläge. Det skulle eljes vara en en och halv stens tegelmur minst. Brandvakar var huggna på sjön, och sedan min far blivit arbetsförmän fick han alltid tillse att de var öppna och lätt tillgängliga på Växjösjöns is. De skulle hållas uppe i en storlek av en gång två meter. Någon av kommunalarbetarna fick varje morgon såga upp den där rutan, och sen tryckte han ner isflaket under den omkringliggande isen och föste bort det så långt som möjligt var under isen.

Två kanonskott var en äldre tids larm vid eldsvåda. Vidare förekom klämtning i kyrktornet, det var två slag med några minuters mellanrum i den stora klockan. Klämtningen var dock litet olika beroende på vilken stadsdel den gällde. Vid polisstationen stod ett par små salutkanoner som laddades med 150 gram handgevärskrut. De stod i ett skjul däruppe. Nån av nattpolisen sprang ut på gatan och trummade på en gammal brandtrumma, hög och försedd med läderstroppar att spänna den med. Den sista stora branden var

ACC. N:R M. 9766:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

år 1843. Den började så att det var en vind, där flera skorstenspipor förenades, och så var det en dräng som eldade i sin kamin och så var en av piporna trasig, gnistor for ut och antände vinden. Drängen räddades, fastän han blev illa tilltygad och bränd. Sen dess har det varit flera större och mindre eldsvådor, till exempel 1892 en stor brand på Rackarebacken, och där var det ett hus för tio familjer som brann. Den elden var anlagd. En karl hade byggt det här huset och så hade han talat vid en annan, en tosig snickare, att antända en lada där bredvid och så låg vinden på åt fel håll. Sju år fick den där snickaren som hette J. Husägaren var en byggnadssnickare M.

ACC. N:R M. 9766:17

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dricksvatten.

På alla gårdar fanns det brunnar~~1~~ och därutöver fanns det en rad offentliga brunnar. Det var en i Linnéparken, vidare Tomtakällan i hörnet av Klostergatan och Norra Esplanaden, och så en vid fängelset i hörnet av Bäckgatan och Norra Esplanaden. Gårdarnas vatten var i allmänhet ganska bra, men där de inte kunde få gott vatten på tomten, gick de till de offentliga brunnarna.

Grannarna hjälpte ofta till vid de privata brunnarnas underhåll mot att de fick hämta vatten där, och så var till exempel fallet med slaktare Nilssons brunn inne på gården Storgatan 30.

Vattnet hämtades i plåt- och träspännar, eller kanske i ok, om man hade lång väg att gå med det, men det fanns också de som hämtade i en så, som då rymde sådär en femtio liter. Den bars av två personer på en stång, stucken genom handtagens öglor. Brandstationens tomt hade en annan offentlig brunn, och det fanns nog ännu flera.

ACC. N:R M. 9766:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tändsticksfabriken hade tvåhjuliga vattenkärror, och även andra hämtade i fabriker, till exempel den som låg vid den nuvarande brandstationen, bästra spruthuset. Palmers möbelfabrik hämtade vatten i Tomtakällan. Där var små hus över brunnarna. I hemmen hade man i köken en stor så av trä, som vanligen var grönmålad eller kanske gul. Djurens vatten fick man ur brunnarna. Vattenledning infördes 1887 och vattnet pumpades då från Helgasjön som ligger fem kilometer bort. I början gick det åt 200 000 liter vatten per dygn, nu är det åtminstone tio gånger så mycket. Även på gårdsbrunnarna var det vanligt med pumpar, som där för det mesta var tillverkade i trä.

Renhållningen skötte varje gårdsägare för sej själv. Avfall och sopor lades i sopkistor, och där lade man utan någon som helst sortering allt möjligt, svinmat och slubb och allt annat avfall. Detta skogs i fotogentunnor eller andra kärl och såldes till svinuppfödare för 75 öre tunnan. Detta hämtade de, och varje gårdsägare avtalade med sin hämtare att han samtidigt också skulle

ACC. N:R M. 9766:19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

le taga med sig latrinen. Denna skulle hämtas nattetid och vara väl överbunden. Sundhetspolis har här varit sedan 1901, dessförinnan gjorde polisen dess uppdrag. De tillsåg alltså renhållning och ordningen på gårdarna och kontrollerade kött och slikt. Folk var allt litet misstänksamt inställda till dem, och mest på renhållningsverket i alla fall, ur ekonomisk synpunkt nämligen.

ACC. N:R M. 9766:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Polis.

Polisen var först, efter vad jag kan erinra mig ha hört, en man och det var vid adertonhundratalets början. Han var bror till en kock här och hette Lindberg. Från 1837 fanns det ~~h~~attvakter, och så hade de sedan dess även en polis som kungjorde kungörelser, och hade en klocka, var låghalt och utropade på auktioner.

År 1845 blev polisen tre ordinarie dagpoliser, åtta nattväktare, nattvaktskorporal, som 1860 hette Caltonius(?). 1871 blev han förresten också ordinarie dagpolis. Från 1860 och framåt tjänstgjorde som ordinarie poliser Ekhoff, Andersson och Karlsson, och denne hade stora röda mustascher, som han på sön- och helgdagar svärtade med blanksmörja.

År 1873 eller däromkring utökades kåren till sex ordinarie dagpoliser och åtta nattpoliser, och så var detvfram till 1901.

ACC. N:R M. 9766:2/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En av nattpoliserna hette Johan Jonasson, och blev känd därför att han kunde gå sina pass i sömnen och i sömnen vrida upp sin klocka. Och det märkligaste var att ingen gick så punktligt som han. Men sen var han också pigg och utsövd på morgonen i motsats till de andra nattvakterna. En annan var Nilsson, som var skattmas, och kallades för Skatta-nisse, och den drev folk med rätt så bra. Nattpoliserna hade civila yrken om dagen, en av dem var möbelsnickare, en, som hette Nylander, var byggnads-snickare. Hjleberg var skomakare, Lantz snickare, och gjorde framför allt stegar, en som hette Strid var soldat, vedsågare och gårdskarlar.

~~Förhållanden~~ Finkan var belägen i källaren under stadshuset med tre lokaler, och det blev inte så litet trångt där ibland, och särskilt kunde det vara besvärligt vid marknader. Den äldsta uppvärmningsanordningen därnere var en järnkamin i vaktlokalen, vars värme sedan fortplantades något så när till fånglokalen genom en järnplatta. Sedermera infördes i stället varmluftkanaler.

ACC. N:R M. 9766:22,

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I finkan var en brits av trä, som var en och en halv eller två meter bred, och som huvudgärd hade den ett trappsteg och under var där en golvsifon, men där blev det ofta stopp på grund av ditkomna fasta föremål. Blev det alltför överfullt i finkan så släppte man ut den nyktraste och la in en ny gäst. Tjyvar och sådana mera suspekta individer hade man i en avdelning litet mera för sej själva, och de häktades oftast ganska snart och vi var angelägna om att få upp dem till häktet så snart som möjligt.

Luffare som kom poliserades, det vill säga förhördes om sin härkomst, vart de ämnade sig och om de sökte jobb och så vidare, och samma procedur fick eventuelle tiggare genomgå. Alla yrkestiggare varnades, och åthutades efter förmåga.

De lösaktiga kvinnorna här i Växjö höll sig emellertid i allmänhet i skinnet så till vida som de nästan aldrig söp sig fulla eller visade sig offentligt. Men luder från främmande orter satte ofta samhället i gungning. Ett system de hade här

ACC. N:R M. 9766:23.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en tid var att ge poletter till luffarna, mot vilka de kunde få mat och husrum på ett enkelt logis, men som jag redan sagt nån gång förut tror jag, så medförde det systemet bara att de missbrukade det efter förmåga och drack sig så fulla de nånsin kunde på sina rum och spelade kort och levde rullan tills vi fick hämta dem till finkan i stället, och då hade det ju varit bra mycket bättre om vi hade lagt dem där redan när de var nyktra.

Sådana som misstänktes för ficktjyveri satte vi på tåget och så skickade vi demåstad. Här har också funnits en del såna där tjuvar som stulit från de rika och givit åt de fattiga, som det sagts. Förr fick såna där slita spö, men det har inte förekommit sedan 1850. Dets tillgick på galgbacken i Norra Mark, men det var mest gamla förhårdade tjyvar som det där inte tog på något särskilt. Stadens avrättningsplats var först på Stagla-backen, senare i Norra Mark, och den sista de avrättade där var ju Gällare-maria, hon som kastrerade ihjäl sin fästeman.

ACC. N:R M. 9766:24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En gammal soldat vid Kronobergs regemente, som var avdankad därifrån, tjänstgjorde som bödel. Det straffet som bestod i att man satt i stocken, lär nog inte ha förekommit i Växjö på många mansåldrar. Men stocken, den finns kvar än.

Borgmästare Peder Pedersen Skatelöf på 1600-talet fick avsked för att han dömdes efter sitt eget huvud mera än efter landets lagar. Tidigare hade de förresten två stycken borgmästare i staden.

En polis, en banvakt.

Bland poliserna här var det en som hette Johan Pettersson, och som jag skulle tro levde åtminstone till 1898, och som blev antagen som polis trots ett ganska brokigt förflutet. Så fick han börja sin tjänst en dag, klockan åtta på morgonen var det. Men efter en stund träffade han en kamrat, Kalle Corén, som blev mycket förvånad över att se honom i hans upphöjelse. Och hur det nu var, så lovade Pettersson att han nog skulle se till att Corén också kunde få bli polis, men då skulle han bara bjuda honom litet brännvin först. Och så började suppa, och halv elva var Pettersson dödfull och fick sparken. Sen blev han banvakt vid CWJ. En dag då det var yrsnö, hade han fått diarré, och ställde från sig fordralet med en vit och en röd flagga i i snön, och när så tåget kom susande så satt han på dass. Och i stormen blåste den röda flaggan ut sig, tågmästaren rapporterade detta till loket, tåget stannade, och man upptäckte

ACC. N:R M. 9766:26.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

efter en stund hur det hela förhöll sig, och när tåget kom fram till stationen blev det anmälning, och Pettersson fick föklara det hela, och han ålades att framföra en ursäkt. Detta ville han emellertid inte, utan förerog att avgå från sin plats. Han var en ivrig lotterispelare och en gång skulle han visst ha vunnit hela Gotland, men hur det förhöll sej med det, det vet jag inte säkert.

Landsvägar, kommunikationer.

Till Kalmar gick det landsväg över Lenhovda, till Karlskrona direkt över Skruf och Emmaboda eller över Lenhovda. Vidare direkt till Karlshamn, till Alvesta, och i Alvesta grenade den sig och fortsatte dels till Malmö och dels till Stockholm. Till Stockholm for man över Vetlanda och Linköping. Alla de många landsvägarna förenades i en knut där nu Posten ligger. De var fem alnar breda, men närmare staden blev de betydligt bredare. Häradsvägarna var fyra alnar breda. Länsåännen höll översyn över vägarna och skulle se till att bönderna broade dem och bättrade dem med grus. De tog i grustagen på allmänningarna och gårdarna fick broa alltefter sin storlek. Så kördes det så kallade resor. Åkare i staden och somliga hemmansägare körde med skjuss och hämtade varor i de närliggande sjöstäderna och hade ortens produkter å retur. De körde då i långa foror och en var förman och de andra följde så efter honom i skritt. Det var enbetsvagnar men mycket tunga lass. På detta sätt fick de stora bruken, till

exempel Klafreström, ut sina produkter. Därifrån kom det gjut-gods och tröskyverk, maskindelar och annat. Detta kom farande på den norra landsvägen. Norraby Bränneri låg i Söraby socken, och dess begärliga produkter fraktades i flakvagnar med stora tunnor på. Dessa vagnar var inte försedda med fjädrar, utan var så kallade bultavagnar. Det fanns en och annan landsvägsbro, och de var alltid gjorda av väldiga block, men på mindre vägar och och över smärre vattendrag lade man 4 stycken sextontums råhuggna balkar med tjärstrukna bräder över. Vid Sundet, där Brudgumsvägen förtsätter mellan Norra och Södra Bergundasjöarna där är det nu en bro, där var det en gubbe som färjade. Han hängde sej en dag i en gran där vid färjstället, och den sågade de sedan ner. Så blev det en bro där. Han tog två öre per person, och kunde väl i bästa fall förtjäna sig så där omkring en krona per dag. På vägarna var det alltid besvär med alla de många grindarna, och det var särskilt besvärligt om hästarna var litet oroliga. Vi barn brukade passa en grind vid landsvägen

ACC. N:R M. 9766:29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mot Ör, och tog där två öre för var öppning. Den låg vid gränsen mellan odling och skog vid Norra Mark. Råppe kanal gjorde de cirka 1870, och den går från Asa (?) herrgård till några slussar vid Åby och där ut i Helgasjön, och sen till Råppe järnvägsstation. Den drogs inte hit fram till Växjö, för att CWJ skulle kunna tjäna stora pengar på frakten av trä till Karlskrona, men så fick de tji, för träet gick till Malmö i stället. Träet fraltas på pråmarna och så tar de konstgödsel i retur.

Ångbåten Thor var en stor ackvisation, och den hade på släp en lång rad pråmar. Den är nu upp~~sliten~~sliten, och var en ångslup som kunde taga sjuttiofem personer, och med ett suntält av korru-gerad plåt. Om Växjös invånare ville åka båt, så fick de först fara med tåg till Råppe eller Evedal. Från socknarna norr om Helgasjön tog de båt till Evedal, for sen med tåg till Växjö, tog sen ett extra tåg ut på middagen till Evedal igen, där båten mötte och tog dem hem. Detta var bara på ~~tog~~togdagarna.

ACC. N:R M. 9766:30

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Växjö-Alvesta-järnvägen började med 20 godsvagnar av typ K med en svängel stvårs över så att de kunde lassa långt timmer. Staßen höll passagerarevagnar och lokomotiv och personal till två tåg i vardera riktningen om dan för tio kronor om dagen, och det avtalet var ouppsägbart, men de slapp till slut. Över gullsmedsbäcken gick där två broar inne i stan. Gullsmedsbäcken rann från kungsmaden omedelbart nortt om stan, mellan nya kyrkogården och norra esplanaden. Snickarebäcken kom från en liten göl, väster om västra esplanaden, och rann sen diagonalt genom stan, genom gådar och över kvarter, var öppen på sina ställen men igenlagd här och var.

På åttitalet kostade en biljett mellan Alvesta och Växjö för tur och retur 1 krona ~~xxx~~ 65 öre kostade en enkel resa. Stinsen Håkansson på nittiotalet var nog landets humanaste stins, var glad i grogg, och hade en röd näsa som behövde underhållas. Till en början var det två tåg i var riktning per dag mot Alvesta. Det första gick från Växjö vid sextiden på morgonkulan

ACC. N:R M. 9766:3/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och kom igen klockan tolv. Sen gick där ett tolv och förti från Växjö, och det kom igen klockan åtta på kvällen. Så höll det på i 40 år tror jag. Men efter det Karlskronabanan kommit till blev det förstås flera tåg dessutom. När järnvägen kom till trodde de som tidigare hade farit i "resor" att de nu skulle bli precis brödlösa, och var därför synnerligen avogt stämda mot hela järnvägsföretaget. Men de fick i stället börja köra mera lokalt, från de omkringliggande socknarna och in till Växjö, bland annat till järnvägen då.

Växjö var skyldigt hålla tolv hästar i gästgivaregården, det vill säga, det var det huset som nu är polisstation. Det huset är byggt 1805, och har inte strykt med vid eldsvådorna. Det är ett korsvirkeshus, fastän nu är det ju revetterat. Växjö körde till Norra Åreda norrut, till Ingelstad österut, till Alvesta västerut och till Kvarnamåla söderut. På gästgiveriet satt skyltar, svarta trätavlor med vit text. "Härifrån skjutsas till x mil" stod det på dem. Milstolparna räknades från Växjö

ACC. N:R M. 9766:32.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Milstolparna var obeliskformade och hade uppgifter såsom 1/4 mil, 1/2 mil och så vidare. En del av dem hade årtal också. Det var en gammal gumma som hade murat sej en öppen spis med en milstolpeplåt till spishäll.

1904 kom droskstationen, och 1911 automobildroskorna.

Droskorna var enbetsvagnar, som egentligen var öppna men försedda med en uppfällbar suflett.

Gästgiverierna i Växjötrakten var, om jag räknar upp dem med-
sols: Alvesta - 1 3/4 mil -, Ör, lika långt, Norra Åreda -
2 mil -, Ingelstad, lika långt, Lia Nöbbeléd - 3/4 mil - där
gästgiverirättigheterna innehades av samme en som var ägare till
Husaby bruk. Där har de fester än i dag. Och så var det Len-
hovda som låg fyra mil bort. Skjutshåll fanns vid gästgivaregår-
darna, och när de alla, utom Nöbbeléd, miste sina spriträttig-
heter, kallades de bara för skjusshåll. De kunde väl ha en fyra
till sex hästar där. Man fick då beställa hästarna i förväg.

På gästgivaregårdarna hade de journaler, där de resande kunde

ACC. N:R M. 9766:33.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skriva in eventuela anmärkningar mot stället.

Skjusspojarna hade det svårt, för dels fick de skjussa kanske både dag och natt, dels skulle gå i skolan och dessutom arbetade många av dem i glasbruk. Sova fick de göra några timmar på morgnarna. Åkerierna var för verkkörning. Där var bagare Petersson, och han var samtidigt entreprenör för gästgiveriet - och så var där en Blomgren. De hade ganska många hästar. Sen fanns där då de som hade 1 häst och som då oftast körde för stadens räkning. Och så var där en del hyrkuskar, och om man ville ha skjuss utom stan till exempel till Evedal, så kostade det dit tre kronor. Den första automobilen kom år 1904 och den var landssekreterare Olssons. Velocipederna kallade somliga för Gumphjul. De hade ett stort hjul fram och ett litet baktill. Stadens tullar var Västra tull där nu brandstationen är och så var där staketet runt om stan. Norra tull var i hörnet av den nuvarande N.Espladen och Skolgatan. Östra tull var vid hörnet av Skolgatan och

ACC. N:R M. 9766:34.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Storgatan där nu Smålandsposten har sin redaktion. Där var åtta alnar breda portar och innanför var där en liten stuga. Omedelbart utanför V.Tull låg askebruket där de framställde salpeter och dylikt. Här var ju en stor och rik kringliggande landsbygd. Från Karlshamn och hit var det 8 och en halv mil. Till Växjö och handelsplatsen där for folk från Lamhult i norr till exempel, och det ligger fyra mil norrut. Men från Vriggstad för de till Jönköping. Lenhovda, som också ligger fyra mil bort, far hit. Älghult och Åseda, som ligger åtta mil bort, far eller for åtminstone hit. För det var mycket sämre vägar till Jönköping. Till Kalmar är det åtta mils väg. Älmebodaborna far nog till Karlskrona och Kalmar. Kvarnamåla borna kallar Växjö för "stån", likadant är det i Tingsryd. Emmaboda har förbindelser med Kalmar, och i Moshult socken far ena hälften till Kalmar, resten åt Växjö. Vislandaborna for till Växjö för diverse uppköp. Alvestaborna far hit, men bara i bankaffärer och sådana angelägenheter. Förr fanns det ju inga lanthandlare just, och det

ACC. N:R M. 9766:35

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

var väl sällan en Växjöbo för utanför stan för att köpa någonting. Det som ej var lantmannaprodukter kom från sjöstäderna med skjuss.

Marknader och handel.

Vid en del marknadsplatser var det så att det reste dit en hel del Växjö-köpmän för att sälja. Det var i Moheda, Nottbäcks, Nöbbeleds(?), Moshults, Älghults, Eriksmåla - vid Johansfors glasbruk, 3 eller 4 kilometer norr om Emmaboda, och "Hultets" marknader (Den sista ligger i Kallsvik el. V. Torsås), och där sålde allt möjligt som till exempel slöjdsaker. Min förste hyresvärd brukade vart åra fara dit och sälja mössor. Repslagare Pettersson vet jag för och han sålde då förstås mest grimskäft och andra lantmannaprodukterartiklar. Hammarström, kopparslagaren, sålde stora ystekärl och väldiga grytor, bryggpannor och annat, och så var där Strömberg med sina bleckkärl. De hade hästskjussar när de for åstad till dessa marknader, och där lassade de ofta på sina varor av ovannämnda slag och så tog de och delade skjussen med någon annan, och han kanske för med karameller och polkagrisar, och så lejde hästarna gemnsamt och var för det mesta två om en vagn. (OBS. berättaren använde själv något

ACC. N:R M. 9766:37.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skriftspråkliga uttryck som "ovannämnda", och de bokliga vändningarna är mestadels hans egna). De reste om natten.. En sådan man som guldsmeden Arnberg hade alltid egen skjuss. De här marknaderna var frimarknader, och konkurrensen var svår från alla håll. På landsbygden var detingen avgift för själva rätten att sälja, men man fick betala någon krona för att få hyra ett stånd där. Det var fasta stånd där som stod året om på den särskilda marknadsplatsen.

Bönderna kom till stan med vad de hade och torgförde det där. Där var ett par som hette Anders Lustig och Håll-Johan, och de brukade gå där på torget och då när de gick där på litet avstånd från varandra så ropade de när de gick där och tittade på produkterna: Lustig:Uppköpes! Håll-Johan: Hudar! Lustig: Skinn! Håll-Johan:Mänskans.Lustig; skadliga.Håll-Johan: Djur.Lustig: Amen! Håll-Johan:Ta at då!

Nattpolisen fick ordna torgförsäljningen. De sålde ägg och smör

ACC. N:R M. 9766:38

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

som en del sedan köpte upp och exporterade, liksom hudar och skinn, senare alltså, när de åtta garverierna hade hört upp, till Malung då och till Frost i Hälsingborg. Firman Igust köpte upp spannemålen, både råg och havre, och skickade den utomlands, och bland andra varor som ävenså exporterades, var näver. Kött och fläsk såldes i parti. Fläsket trikinunderösktes ju alltid först och det var tre prov de tog i varje djur och det gjordes i källaren under stadshotellet, där Trikinbyrån var belägen. Den är nu tapetserareverkstad. Så var det litet av varje, det var höns och sådant, men aldrig levande djur. Skinn av hästar och oxar och kor och kalvar och får var vanliga även när det inte var marknad. Viltskinnen förekom däremot bara vid marknaden. Bönderna hade var och en sin handelsbod, och där var så rymliga gårdar på stadens affärer, att det alltid rymdes en mängd vagnar och hästar där. Om en bonde till exempel handlade hos Bergs så beställde han vad specerier han ville ha så gjorde

ACC. N:R M. 9766:39.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de ihop det till ett paket medan han var på torget och i andra ärenden i staden, och sen fraktade medlemmarna utav ledighetskommiten, som kallades för bodhängare, till den affären allt vad han eventuellt införskaffade i andra delar av staden för en tininga penning. Stallplatsen betalade bönderna in natura, men det var inte mycket de i så fall lämnade. Det kunde vara ett litet lass ved, ägg eller smör. Och hade affären inte plats i sitt stall så satte de vagnen på gården och band hästen vid den. Hos Schander handlade några från Söraby, men några andra från samma by handlade hos Bergs, ~~men~~ så det var litet olika i varje by, vilken handlande de hade. Bergs hade nog mest bonnahandel, därnäst kom nog Växjö lantmannaaffär, det var den som Isak Jonsson hade. Där bytte de mycket. Schander hade sin affär i Skandinaviska bankens nuvarande hus, och han hade en del lanthandel liksom Lindgren och Brandt, men det var inte någon sådan byteshandel där. Nykvist hade också en hel del att göra med bönderna. Han hade en särskilt stor gård i alla fall.

ACC. N:R M. 9766:40.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hans affär låg ~~Stora~~ Storgatan 12. Den som hade att sälja, han lämnade in det i butikenl men spannmålen, den var där ombud som tog hand om förstås, och de gick kring på torget och tittade, och sen ackorderade de livligt och därpå skedde leveransen nere i något av magasinerna till exempel vid norra Järnvägsgatan. Böndernas inköp rörde sej mest om redskap, som de köpte i järnaffärer, kaffe, socker och diverse kolonialvaror. Kanske också litet vin som Pickardång, som kostade sjuttifem öre för en liter, och skulle det vara riktigt högtidligt och fint så köpte de "fyra honor kannan" som kostade en krona för en helputell. Bönderna var gärna sedda kunder därför att de gärna betalade kontant. Toppsocker köpte de, men ännu hellre kaksocker, som var fasligt hårt och räckte i evigheter, åtminstone om man drack på bit. Toppen på toppsockeret var det hårdaste, alltså allra~~m~~ överst, och var det en snål bonne, så såg han alltid till att det var den biten som han fick. ^{Sockret} ~~Kaffet~~ kostade femti öre för ett skålpund, och kaffet en krona. Veckorransonen i mitt hem var ett

ACC. N:R M. 9766:4/

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kvarts kilo, nej skålpund förstås, kaffe och ett skålpund socker. Sillen hade de i tunnor, och den kostade elva kronor för en tunna. Det var fetsill med olika märken och stämplrar, på tunnan förstås. Där var nämligen olika många K:n på. Ett-kå, två-kå, tre-kå och fyra-kå: K, KK, KKK, KKKK. KKKK eller fyra-kå var bäst. Saltet var dels malet och dels i form utav saltsten som man gav djurena. Det såldes i tunnor på en hundrasexti eller hundrasjutti kilo. Bära en sån tunna var ett överdådigt styrkeprov. Pottetorpa Here han bar en sån tunna hem och dessutom hade de lagt i en fempundare för att se om man verkligen skulle orka med det. Det slog vad med honom att han inte skulle kunna det, och sände folk efter för att kontrollera att det gick rätt till. Men när Pottetorpa Here kom till Västra Mark så böjde han sej ner och började plocka lingon på marken utan att han satte från sej tunnan, och då förstod spionerna att det inte var någon ide längre. Han var inte lätt och tas med, Pottetorparen. En gång hade de retat honom för hans dåliga hållning och hans

ACC. N:R M. 9766:42

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

långa armar och en hade till och med smäckt till honom ordentligt på näsan. Men då blev han blixtnadertill förbannad och tog en vagn i skakelen och svängde den omkring sej och fick rent hus. En gång hade han varit ute och lassat timmer med ett par oxar. Men så hade han lassat på tre väldiga timmerstockar och satt sej själv på, och så tyckte han att oxarna drog så slött att han började slå dem, så att ryggen gick av den ene. Då tog han och drog hem hela lasset själv. En gång så skulle han och hans far laga laan som hade gått så att den hade satt sej litet i ett hörn. Då tog han i hörnet och löftade på hela laan och så sa han, Far rulla in ett block här under. Fadern gjorde så, men blocket var tungt, och det gick långsamt, och han fick stå där och han ville inte släppa taget och så ropade han: Far, skynda på litet för det här blir tröttsamt i längden tycker jag. Vid affärerna kring jul fick folk alltid litet i julklapp av sin handlande som de hade varit stadiga kunder hos. Schander han brukade ta in kunderna i sitt kontor innanför affären och där

ACC. N:R M. 9706:43

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bjöd han dem på cigarrer, och det var riktiga stinkadoror, som kallades för gröna nöden. Och så fick de vin också. Men det var förstås bara de stora kunderna, som kom mera sällan. Varorna som bönderna hade med sig till staden körde de hit i väldiga bultvagnar. Litet mera till finbruk hade de förstås fjädervagnar, men sådana lastade rätt litet. Det var bara de allra förmögnaste som kunde hålla sig med fjädraade flakvagnar. Bönderna för alltid tillbaka samma dag, utom vid marknaderna, för då fick de tabsej logi nånstans, och då låg de i allmänhet bara på ett golv, och det gick väl rätt så bra då eftersom de ju inte hade så svårt att somna i fyllan. Eljes sov de på sina lass på hemvägen. På vägen till Ingelstad var där en brännvinsgran litet norr om Sandsbro, nej det var väl på vägen till Lenhovda det, och den på vägen till Ingelstad, den var vid Sjömillan. Det var väldiga granar vid vägkanten. Det fanns ett rastställe på vägen från Husaby också, det var vid Bondetorp,

ACC. N:R M. 9766:44.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

som var ett torp under Hysaby bruk. Dit tog de en femtilåda öl, och där var dessutom liksom en lönnkrog sas det. Kreatursstallen i stan var bara till för marknaderna.

Forkörningarna till och från sjöstäderna med varor brukade ske med en nitti vagnar eller så. Det var smpojkar vid vagnarna i mitten, och körde de äldre och erfarna först och sist. Det var mest mellan Karlshamn och Väjö, men även till Kalmar och Karlskrona. Vad lön de kunde få, de som körde, det vet jag minsann inte säkert, men jag vet att Mjäljohan, han var bara ett sorts biträde, man fick tre daler, och det var väl en femti öre eller så, och dessutom fritt vivre av husbond sin för en färd till Karlshamn. Palander i Karlskrona och andra sådana storhandlare han hade reande som for hit för att ackordera och träffa avtal. Någon gång hände det också att handlar-
na själva begav sig till sjöstaden. Fororna till Jönköping for visserligen härigenom, men de lastade aldrig om här. De hade förresten närmare ~~väst~~ österut till Västervik därifrån.

ACC. N:R M.

9766:45

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fordom fanns det bara ett torg, men senare har Nya Torget kommit till, det som också kallas för Teatertorget eller Busstorget, och det blev till så där 1880. Sen Oxtorget eller Västra Torget, där det har varit kreaturshandel sedan 1875. Det var förut en åker med sandbotten, och ett utmärkt grustag, med en massa gropar och sådant, men det har blivit fyllt igen förstås. Nu har de skridskobana där. Stora torget kallades bara torget. Teatertorget kallades förr för trätorget på grund av veden. Oxtorget hette så för att där höll de ommöten en gång i månaden, och det skulle vara den andra helgfria onsadan i var månad. Handeln var på tisdan, och på onsdan var det bara hästhandel. Onsdag och lördag har alltid varit torgdagar. Vid den ordinarie torghandeln var det förstås mest lantmannaprodukter. Manufaktur fanns det till 1907, men det blev förbjudet sen på grund av konkurrensen med affärerna. De hade ju inga hushyror och sånt att dras med, de som sålde på torget. Bär och skogens produkter förekom vid

ACC. N:R M. 9766:46.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den tiden när sånt finns. Fisken var förr alltid i det nordvästra hörnet och kött i det sydvästra, från stadshusets trapp och ut mot mitten av torget sålde de smör och ägg på bord, och mitt för residenstrappan stod klädeshandlarna, på mitten av torget. Bären var väl mest hos de som hade smör och ägg och slikt. Karamellerna var vid grönsaksstånden i nordväst. Veden var på teatertorget. Lin såldes på stora torget, för hör odlade de ju ofta. Blommorna var då för tiden i den sydöstra delen. Det är många gamla kärringar som har dratt upp stora barnskaror på att sälja tallekransar och och björkeris och vildblommor, och hönor och vilt köpte uppköpare, och de har hållits på torget än här och än där. 1890 kom den första övertäckta vagnen, men senare har det stått ett femtital såna här. Fordom hade de bord, tavlor med grova ben, det var klumpiga bord, och benen satt fast. Och så las de på kärran på hemvägen. Kötthandlarna hade en särskild kubb att stycka kött på. De flesta hade nog litet tältduk, ja kanske väggar av tält också. Potatis hade de i säckar

ACC. N:R M. 9766:47.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i vagnarna, på den sydöstra delen av torget, där vagnarna var. Förr fick de köra in och parkera på torget när de kom, och det kunde vara vid tre på natten eller så. Sedan blev det förbjudet att ställa upp på torget så tidigt, och det fick inte ske förrän klockan halv sju, och då blev det en våldsam kappkörning för att få de bästa platserna vid torget, och det var de som låg längs storgatan förstås. Handeln börjar vid sjutiden. ~~Sam~~ Spannmålen var i sydöstra delen. Sill och strömming såldes på fisktorget, och de kom med hästskjuss från Bräkne Hoby och Mörrum och Karlshamn. De körde på fredag morgon med nattens fångst och kom då fram lördag morgon. Fisken i övrigt kom från sjöarna här runtomkring, och den fick säljas på torget. Men sillen den luktade inte så särskilt gott efter den långa resan, i all synnerhet inte på somrarna, och därför fick den hållas så där i en avkrok. Torghandeln skulle vara slut klockan tre på eftermiddan. Sen blev det tjuge minuter till avröjning, och då

ACC. N:R M. 9766:48.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gjorde sopegubbarna fint. De började redan klockan två så smått, men tjuge minuter äver tre skulle torget vara fint, och de säljare som då till äventyrs var kvar de blev uppskrivna och fick böta. Där de hade stått och sålt fisk spolade de med en brandpost, och sen sopade de. Sopningen utförde de som brukade hålla snyggt i parken, men fordom var det utlämnat på entreprenad till exempel till Kristoffersson.

En del~~na~~ sålde sina varor på så sätt att de gick kring och bjöd ut dem på restaurangerna och i hemmen, där man var litet beknat. Det var då mest fråga om ägg och smör. En delfamiljer kallade bönderna för smörställten. Dessa kallade i sin tur bönderna i fråga för smörbönnen. Slakt såldes däremot mera sällan direkt, utom möjligen i det fall att man tingade sej en jula-gris.

Gårdfarihandlare har det förstås funnits, och de har i allmänhet haft gårdfarihandeln som sitt enda och egentliga yrke. Några stycken var eljes handlande vid marknader också. Det fanns två

ACC. N:R M. 9766:49.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bröder Mattisson, en som hette Eklund och så några till. De reste i tyger och korta varor, och där var en jude som hette Aronsson och som höll i rätt länge, men av alla de här är det bara en som har sina rättigheter kvar, och han begagnar dem inte. De kallades för knallar, men de riktige knallarna skulle förstås vara från Västergötland. De konkurrerade skarpt. Tretton på ett dussin och fem kvarter på en aln ville kunderna ha, och handlarna bjöd över varandral och de bredde på förföriskt för att locka kunder. Men de riktiga knallarna de hade hemvävt tyg från Marks härad. De hade även nålar, tvålar och sådant, band och strumpor och undertröjor. Det var stora och tunga bördor som de gick och förde med sig vart de gick. Från Västergötland kom som sagt var många, och de var alltid väl hemmastadda och la sina rutter längs bygdevägarna, och mer eller mindre mycket blev det alltid därhän att de fick monopol så att säga på sina distrikt. Hade en knalle en viss by så fick han vara ensam om den, och han bodde vid sina besök där hos en viss bonde mot att

ACC. N:R M. 9766:50.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han lämnade vator i gengäld, och så fick han litet mat där och så. I förstäderna här i stan fick de göra likadant, men de försökte aldrig komma in i stans centrum. Men i utkanterna gick nog affärerna bra. Då hade de inget eget språk, det har kommit senare, men räknade det gjorde de i alla fall på finska: yx, kax ock så vidare. En hel släng, det var hundra kronor det. En halv släng var förstås femti kronor. Nasarespråket har kommit senare i samband med karuseller och sånt där skojeri.

ACC. N:R M. 9766:5/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det lög en lort
i borgmästarns port.
Jag undrar vad den väger?
sa pappa Häger.
Den väger ett pund,
sa skräddare Lund.
Den väger väl mer,
sa Lasse Tegnér.
Den väger fem marker över,
sa skomakare Fröger.
Ta upp han!
sa mamsell Hoppman.
Ta han i din schal!
sa mamsell Dahl.
Smek han,
sa apotekarn.

(Enl. annan uppgift författad
av biskop Elias Tegnér.)